

KURATORIUM OŚWIATY W OLSZTYNIE

**PRZEGLĄD I OCENA SZKÓŁ I PLACÓWEK OŚWIATOWYCH
POD KĄTEM BEZPIECZEŃSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY ORAZ
SPRAWOWANIA NAD NIMI PRAWIDŁOWEJ OPIEKI**

**Sprawozdanie z realizacji uchwały Rady Ministrów
Nr 186/2006 z dnia 7 listopada 2006 roku**

Olsztyn, czerwiec 2007

Spis treści

Wstęp

1. Liczba szkół i placówek objętych przeglądem	5
2. Formy i sposoby prowadzenia badań (zbierania informacji)	6
3. Identyfikacja występujących zagrożeń i ich nasilenie	7
4. Wydarzenia zgłoszone do organów ścigania	25
5. Ogólna, opisowa ocena stanu bezpieczeństwa w szkołach/placówkach	31
6. Wnioski wynikające ze spotkań z uczniami/wychowankami	38
7. Propozycje działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa w tym wnioski odnośnie perspektywicznych działań systemowych.....	40
8. Problemy wynikające z organizacji i przebiegu przeglądów	41
9. Wnioski z dotychczas podjętych działań	42
10. Dodatkowe informacje.....	44

Wstęp

Właściwa organizacja pomocy szkołom/placówkom w wypracowaniu skutecznych metod oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych, w zakresie bezpieczeństwa uczniów, wymaga szerokiej diagnozy stanu bezpieczeństwa, a tym samym, uzyskania informacji o sytuacjach i zdarzeniach, w których uczniowie podlegają aktom przemocy lub stają się ich aktywnymi uczestnikami.

W związku z powyższym, w roku szkolnym 2006/2007 przeprowadzono badanie stanu bezpieczeństwa, którym objęto wszystkie szkoły i placówki oświatowe na terenie województwa warmińsko – mazurskiego. Obszary i problemy niniejszego badania zostały wyznaczone w związku z treścią uchwały Nr 186/2006 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2006 r. w sprawie działań administracji rządowej przeciwko przemocy w szkołach/placówkach oświatowych, głównie z § 1.1.1 w/w uchwały oraz programem „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

Głównym celem badania była ocena stanu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki w szkołach/placówkach, a także ujawnienie czy i w jakim stopniu istnieją negatywne zachowania dzieci i młodzieży na terenie szkoły/placówki.

Cele szczegółowe badania:

1. Uzyskanie informacji o stanie bezpieczeństwa uczniów na terenie szkoły/placówki oświatowej, w tym o sytuacjach, w których uczniowie podlegają agresji.
2. Ujawnienie negatywnych zachowań dzieci i młodzieży: przestępstw, wykroczeń, przypadków stosowania substancji psychoaktywnych.
3. Poznanie działań jakie podejmuje szkoła/placówka w zakresie zapewnienia bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki.

Zakres badań

Badania prowadzone były w wyznaczonych obszarach, które określają warunki zapewnienia bezpieczeństwa uczniów w szkołach/placówkach:

1. Stan bezpieczeństwa uczniów w szkołach/placówkach, w tym stan zabezpieczenia organizacyjnego i technicznego obiektów szkolnych.
2. Działania szkół/placówek w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa uczniów.

Problemy badawcze

W trakcie prowadzenia badania poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy w szkole/placówce jest bezpiecznie? Jakie negatywne zachowania uczniów stanowiące zagrożenie bezpieczeństwa występują w szkołach/placówkach?
2. Czy uczniowie mają poczucie bezpieczeństwa w szkołach/placówkach?

3. Jakie przejawy przemocy występują w szkołach/placówkach i jakie postawy wobec nich prezentują uczniowie?
4. Czy i w jakim stopniu uczniowie mają styczność z substancjami psychoaktywnymi?
5. Jak często w szkołach/placówkach pojawiają się wystąpienia przeciwko prawu, które są zgłaszane do organów ścigania?
6. Czy zabezpieczenie organizacyjne i techniczne obiektów szkolnych stwarza bezpieczne warunki nauczania, wychowania i opieki?
7. Jakie zadania wychowawcze i profilaktyczne podejmowane są w szkołach/placówkach w celu przeciwdziałania negatywnym zachowaniom uczniów?
8. Jakie są propozycje szkół/placówek w zakresie poprawy bezpieczeństwa uczniów?
9. Z jakimi instytucjami i organizacjami współpracują szkoły/placówki w celu zapewnienia bezpieczeństwa i jakie są efekty tej współpracy?

Sformułowane problemy badawcze koncentrują się na warunkach nauki, wychowania i opieki w szkołach/placówkach, szczególnie na problemach określających stan bezpieczeństwa. Badania prowadzone były przy wykorzystaniu metod statycznych i interaktywnych. Oprócz analizy odpowiedniej dokumentacji szkolnej związanej z zakresem badania, przeprowadzono wywiady kierowane ze wszystkimi podmiotami mającymi wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach/placówkach, a równocześnie mogącymi pomóc w ustaleniu problemów, z którymi borykają się szkoły oraz wypracowaniu optymalnych sposobów podniesienia poziomu bezpieczeństwa.

Zastosowanie metod interaktywnych spełniło jednocześnie funkcję wspomagającą. Przeprowadzone rozmowy posłużyły nie tylko zgromadzeniu informacji o stanie bezpieczeństwa w szkołach/placówkach, ale też przyczyniły się do uświadomienia uczniom, nauczycielom, rodzicom konieczności podejmowania wspólnych działań na rzecz zapewnienia bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki, a także dokonania wspólnych ustaleń dotyczących sposobów współpracy organów szkoły/placówki z różnymi instytucjami w celu podniesienia bezpieczeństwa. Dały też możliwość spotkań grup respondentów z policją i wysłuchania pogadank w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

1. Liczba szkół i placówek objętych przeglądem

Przeгляд i ocenę szkół/placówek oświatowych pod kątem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki prowadzono na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w okresie od listopada 2006 roku do maja 2007 roku. Badaniem objęto łącznie 1266 szkół i placówek, w tym 559 szkół podstawowych, 276 szkół gimnazjalnych, 399 szkół ponadgimnazjalnych, 3 szkoły artystyczne, 6 placówek oświatowo - wychowawczych oraz 23 placówki kształcenia specjalnego. Szczegółową statystykę przebadanych szkół i placówek, uwzględniającą typ szkoły oraz wielkość miejscowości, zawiera *Tabela 1*.

Ponadto, w 146 szkołach wskazanych zgodnie z procedurą przez policję, przeprowadzono anonimowe ankiety dotyczące postaw i opinii uczniów w zakresie bezpieczeństwa. Należało do nich: 48 szkół ponadgimnazjalnych, 73 gimnazja i 25 szkół podstawowych. W szkołach tych w poprzednich latach doszło do największej liczby agresywnych i niebezpiecznych zachowań uczniów. Łącznie ankiety wypełniło 27479 respondentów na 43893 wszystkich uczniów uczących się w tych szkołach, co stanowi 63 % populacji.

Tabela 1. Liczba skontrolowanych szkół i placówek ¹

Lp.	Typ szkoły/ placówki	Liczba szkół ¹	Wielkość miejscowości			
			Wieś ¹	Miasto do 5 tys. ¹	Miasto do 30 tys. ¹	Miasto pow. 30 tys. ¹
1.	Podstawowa	559	397	18	70	74
2.	Gimnazjum	276	120	18	71	67
3.	Ponadgimnazjalna	399	48	15	175	161
4.	Artystyczna I stopnia	2	0	0	1	1
5.	Artystyczna II stopnia	1	0	0	0	1
6.	Placówka oświatowo- wychowawcza ²	6	0	0	3	3
7.	MOW, MOS, ... ³	23	3	2	8	10
8.	Razem	1266	568	53	328	317

¹ Liczby bezwzględne

² Art.2 pkt. 3 ustawy z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (z późn. zm.)

³ Art.2 pkt. 5 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (z późn. zm.)

2. Formy i sposoby prowadzenia badań (zbierania informacji)

Do przeprowadzenia badania zastosowano metody oceny jakościowej i ilościowej, co jest uwarunkowane logiką procesu badawczego, towarzyszącego realizacji zadania. W badaniu zostały wykorzystane następujące techniki: analiza dokumentacji, wywiady indywidualne i grupowe według scenariuszy, ankiety, przegląd warunków i organizacji pracy.

Badaniami objęte zostały wszystkie podmioty mające wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa uczniów, a tym samym mogące udzielić najbardziej wyczerpujących informacji w wyznaczonych zakresach:

- dyrektorzy szkół – najczęściej pojawiające się problemy z uczniami, stan zabezpieczenia organizacyjnego i technicznego w szkołach/placówkach, działania wychowawcze i profilaktyczne prowadzone w szkołach/placówkach, efekty współpracy z rodzicami i instytucjami wspomagającymi szkołę/placówkę w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, propozycje skutecznych rozwiązań;
- nauczyciele – zagrożenia istniejące w szkole/placówce;
- uczniowie – zagrożenia istniejące w szkole/placówce, opinie dotyczące poczucia bezpieczeństwa, postawy wobec przemocy, używanie substancji psychoaktywnych, propozycje zmian;
- przedstawiciele rodziców - zagrożenia istniejące w szkole/placówce, propozycje zmian;
- personel administracyjny - zagrożenia istniejące w szkole/placówce, propozycje zmian.

Do osiągnięcia celów badania oraz odpowiedzi na postawione pytania badawcze zastosowano następujące źródła informacji:

1. Dane przesłane przez dyrektorów szkół/placówek sporządzone w oparciu o kwestionariusz diagnozujący skalę zagrożenia przemocą i agresją wśród uczniów.
2. Dane zgromadzone przez zespoły badawcze (przedstawiciele kuratorium oświaty, policji, organu prowadzącego) w trakcie wizyty w szkole/placówce zgodnie z arkuszem oceniającym stan bezpieczeństwa w szkołach/placówkach, na podstawie spotkań z nauczycielami, uczniami, rodzicami i innymi pracownikami oraz przeglądu szkoły/placówki.
3. Wyniki ankiety skierowanej do uczniów, badającej fakty, ich postawy i opinie.

Do badania zostały wykorzystane narzędzia: *Arkusz przeglądu i oceny stanu bezpieczeństwa szkoły/placówki oświatowej* – przygotowany przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologicznej – Pedagogicznej oraz przygotowane w Kuratorium Oświaty w Olsztynie: *Arkusz diagnostyczny „Badanie skali zagrożenia przemocą i agresją wśród uczniów”* i ankieta skierowana do uczniów.

3. Identyfikacja występujących zagrożeń i ich nasilenie

Negatywne zachowania dzieci i młodzieży szkolnej, mające postać aktów przemocy fizycznej i psychicznej oraz przestępstw i wykroczeń, są bezsprzecznie dowodem obniżonego poziomu bezpieczeństwa szkół i placówek oświatowych. Zestawienie różnego typu negatywnych zdarzeń w kontekście typów szkół i wielkości miejscowości, które zawiera *Tabela 2*, niesie ze sobą korzyści dwojakiego rodzaju. Po pierwsze ujawnia rzeczywistą skalę zachowań negatywnych, po drugie sprzyja wykazaniu różnego rodzaju tendencji w przejawianiu się zjawiska, jeśli takowe rzeczywiście istnieją. Dodać należy, iż przedstawione zestawienie zawiera dane za rok szkolny 2005/2006, ujmując w kilku kategoriach negatywne zjawiska, do których zaliczono: przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, przestępstwa, używanie środków psychoaktywnych oraz inne tj.: wagary, palenie papierosów czy spożywanie alkoholu. Przedstawione wskaźniki, ustalone zostały w oparciu o informacje pozyskane od nauczycieli, rodziców, uczniów, personelu administracyjnego i obsługi, analizę dokumentacji szkolnej, przeglądy szkół/placówek.

Tabela 2. Występujące zagrożenia i ich nasilenie z uwzględnieniem typu szkoły oraz wielkości miejscowości

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 2 – pojedynczy przypadek; 3 – dwa trzy razy w roku; 4 – około raz w miesiącu; 5 – kilka razy w miesiącu					
				1	2	3	4	5	
1.	Przemoc fizyczna: Bójki , pobicia , poszturchiwanie, popychanie, potrącanie, wymuszenia (molestowanie seksualne – problem nie był zgłaszany przez respondentów w kontakcie bezpośrednim)	879	172	387	57	64	39	12	Podstawowa
		669	131	266	42	49	32	8	Wieś
		30	6	12	1	3	2	0	Miasto do 5 tys.
		119	21	49	8	7	3	3	Miasto pow. 5 tys.
		61	14	60	6	5	2	1	Miasto pow. 30 tys.
		689	88	188	8	37	29	14	Gimnazjum
		322	45	75	6	22	9	8	Wieś
		73	10	8	1	4	4	1	Miasto do 5 tys.
		174	20	51	0	8	9	3	Miasto pow. 5 tys.
		120	13	54	1	3	7	2	Miasto pow. 30 tys.
		538	123	276	42	52	24	5	Ponadgimnazjalna
		110	15	33	2	6	5	2	Wieś
		57	13	2	5	4	4	0	Miasto do 5 tys.
		195	48	127	16	23	7	2	Miasto pow. 5 tys.
		176	47	114	19	19	8	1	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia		
0	0	0	0	0	0	0	Wieś		
0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.		
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 2 – pojedynczy przypadek; 3 – dwa trzy razy w roku; 4 – około raz w miesiącu; 5 – kilka razy w miesiącu					
				1	2	3	4	5	
		0	0	6	0	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		111	12	11	2	3	4	3	MOW, MOS, ...
		23	2	1	0	1	0	1	Wieś
		3	1	1	0	1	0	0	Miasto do 5 tys.
		33	4	4	0	1	3	0	Miasto pow. 5 tys.
		52	5	5	2	0	1	2	Miasto pow. 30 tys.
		2217	395	871	109	156	96	34	RAZEM
		1124	193	375	50	78	46	19	Wieś
		163	30	23	7	12	10	1	Miasto do 5 tys.
		521	93	235	24	39	22	8	Miasto pow. 5 tys.
		409	79	238	28	27	18	6	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
2.	Przemoc psychiczna: wyszydzanie, ośmieszanie, przezywanie, wulgaryzmy, rozpowszechniania kłamstwa, przymuszanie, groźba, utrudnianie prowadzenia lekcji, kozioł ofiarny	3211	220	339	13	6	84	117	Podstawowa
		2522	170	227	3	3	77	87	Wieś
		76	6	12	0	2	1	3	Miasto do 5 tys.
		350	26	44	7	1	2	16	Miasto pow. 5 tys.
		263	18	56	3	0	4	11	Miasto pow. 30 tys.
		1648	102	174	4	8	18	72	Gimnazjum
		862	53	67	3	3	9	38	Wieś
		200	11	7	0	0	2	9	Miasto do 5 tys.
		404	24	47	1	1	4	18	Miasto pow. 5 tys.
		182	14	53	0	4	3	7	Miasto pow. 30 tys.
		2424	177	222	29	15	31	102	Ponadgimnazjalna
		289	22	26	6	1	2	13	Wieś
		176	13	2	0	2	5	6	Miasto do 5 tys.
		1095	74	101	10	5	11	48	Miasto pow. 5 tys.
		864	68	93	13	7	13	35	Miasto pow. 30 tys.
		3	2	0	1	1	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		2	1	0	0	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		1	1	0	1	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
1	1	0	1	0	0	0	Artystyczna II stopnia		
0	0	0	0	0	0	0	Wieś		
0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.		
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
1	1	0	1	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek	3 – dwa trzy razy w roku	4 – około raz w miesiącu	5 – kilka razy w miesiącu	
		0	0	6	0	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		294	15	8	0	1	3	11	MOW, MOS, ...
		56	2	1	0	0	0	2	Wieś
		28	1	1	0	0	0	1	Miasto do 5 tys.
		113	6	2	0	0	2	4	Miasto pow. 5 tys.
		97	6	4	0	1	1	4	Miasto pow. 30 tys.
		7581	517	749	48	31	136	302	RAZEM
		3729	247	321	12	7	88	140	Wieś
		480	31	22	0	4	8	19	Miasto do 5 tys.
		1964	131	197	18	8	19	86	Miasto pow. 5 tys.
		1408	108	209	18	12	21	57	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
3.	Przestępstwa: Naruszanie nietykalności cielesnej, kradzieże, niszczenie mienia, groźby, oszustwa, szantaż, znęcanie się, molestowanie seksualne, handel narkotykami	182	64	495	23	36	5	0	Podstawowa
		27	24	373	9	14	1	0	Wieś
		10	4	14	3	1	0	0	Miasto do 5 tys.
		72	20	50	7	11	2	0	Miasto pow. 5 tys.
		73	16	58	4	10	2	0	Miasto pow. 30 tys.
		584	104	172	12	64	24	4	Gimnazjum
		139	43	77	5	33	5	0	Wieś
		61	13	5	3	8	2	0	Miasto do 5 tys.
		244	27	44	3	13	8	3	Miasto pow. 5 tys.
		140	21	46	1	10	9	1	Miasto pow. 30 tys.
		185	74	325	37	32	5	0	Ponadgimnazjalna
		18	11	37	8	3	0	0	Wieś
		27	9	6	3	5	1	0	Miasto do 5 tys.
		91	26	149	19	5	2	0	Miasto pow. 5 tys.
		49	28	133	7	19	2	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek	3 – dwa trzy razy w roku	4 – około raz w miesiącu	5 – kilka razy w miesiącu	
		3	3	3	3	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	0	3	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		132	14	9	3	5	4	2	MOW, MOS, ...
		1	1	2	1	0	0	0	Wieś
		1	1	1	0	0	0	1	Miasto do 5 tys.
		20	4	4	0	3	1	0	Miasto pow. 5 tys.
		110	8	2	2	2	3	1	Miasto pow. 30 tys.
		1086	259	1007	78	137	38	6	RAZEM
		185	79	489	23	50	6	0	Wieś
		99	27	26	9	14	3	1	Miasto do 5 tys.
		427	77	251	29	32	13	3	Miasto pow. 5 tys.
		375	76	241	17	41	16	2	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
4.	Wykroczenia przeciwko zdrowiu: bójki, pobicia	23	13	546	6	7	0	0	Podstawowa
		2	2	395	2	0	0	0	Wieś
		3	2	16	1	1	0	0	Miasto do 5 tys.
		7	5	65	3	2	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		11	4	70	0	4	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		115	47	229	25	20	2	0	Gimnazjum
		26	15	105	10	5	0	0	Wieś
		21	5	13	1	3	1	0	Miasto do 5 tys.
		42	16	55	9	6	1	0	Miasto pow. 5 tys.
		26	11	56	5	6	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		20	15	384	11	4	0	0	Ponadgimnazjalna
		4	2	46	1	1	0	0	Wieś
		3	2	13	1	1	0	0	Miasto do 5 tys.
		10	8	167	6	2	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	158	3	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek	3 – dwa trzy razy w roku	4 – około raz w miesiącu	5 – kilka razy w miesiącu	
		0	0	6	0	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		17	6	17	3	2	1	0	MOW, MOS, ...
		0	0	3	0	0	0	0	Wieś
		0	0	2	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		5	3	5	2	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		12	3	7	1	1	1	0	Miasto pow. 30 tys.
		175	81	1185	45	33	3	0	RAZEM
		32	19	549	13	6	0	0	Wieś
		27	9	44	3	5	1	0	Miasto do 5 tys.
		64	32	296	20	11	1	0	Miasto pow. 5 tys.
		52	21	296	9	11	1	0	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek; 5 – kilka razy w miesiącu	3 – dwa trzy razy w roku	4	5	
5.	Wykroczenia przeciwko mieniu: kradzieże, niszczenie mienia szkolnego, wandalizm, wymuszenia	48	31	528	24	7	0	0	Podstawowa
		15	14	383	13	1	0	0	Wieś
		0	0	18	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		23	10	60	6	4	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		10	7	67	5	2	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		126	57	219	30	25	2	0	Gimnazjum
		38	22	98	13	8	1	0	Wieś
		15	11	7	7	4	0	0	Miasto do 5 tys.
		45	17	54	7	10	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		28	7	60	3	3	1	0	Miasto pow. 30 tys.
		53	34	365	24	10	0	0	Ponadgimnazjalna
		4	3	45	2	1	0	0	Wieś
		8	6	9	4	2	0	0	Miasto do 5 tys.
		20	11	164	6	5	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		21	14	147	12	2	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.		
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek	3 – dwa trzy razy w roku	4 – około raz w miesiącu	5 – kilka razy w miesiącu	
		3	3	3	3	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	0	3	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		27	11	12	6	4	1	0	MOW, MOS, ...
		0	0	3	0	0	0	0	Wieś
		1	1	1	1	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		3	2	6	1	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		23	8	2	4	3	1	0	Miasto pow. 30 tys.
		257	136	1130	87	46	3	0	RAZEM
		57	39	529	28	10	1	0	Wieś
		24	18	35	12	6	0	0	Miasto do 5 tys.
		91	40	288	20	20	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		85	39	278	27	10	2	0	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; 4 – około raz w miesiącu	2 – pojedynczy przypadek	3 – dwa trzy razy w roku	4 – około raz w miesiącu	5 – kilka razy w miesiącu	
6.	Używanie środków psychoaktywnych	3	3	556	3	0	0	0	Podstawowa
		1	1	396	1	0	0	0	Wieś
		0	0	18	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		1	1	69	1	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		1	1	73	1	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		15	10	266	6	4	0	0	Gimnazjum
		2	2	118	2	0	0	0	Wieś
		6	3	15	1	2	0	0	Miasto do 5 tys.
		4	3	68	2	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	2	65	1	1	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		311	80	319	34	29	14	3	Ponadgimnazjalna
		26	10	38	7	2	1	0	Wieś
		29	7	8	5	0	2	0	Miasto do 5 tys.
		98	32	143	12	16	3	1	Miasto pow. 5 tys.
		158	31	130	10	11	8	2	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	6	0	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; w roku;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	23	0	0	0	0	MOW, MOS, ...
		0	0	3	0	0	0	0	Wieś
		0	0	2	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	8	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	10	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		329	93	1173	43	33	14	3	RAZEM
		29	13	555	10	2	1	0	Wieś
		35	10	43	6	2	2	0	Miasto do 5 tys.
		103	36	292	15	17	3	1	Miasto pow. 5 tys.
		162	34	283	12	12	8	2	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
7.	Inne, jakie: Wagary, palenie papierosów, spożywanie alkoholu	289	113	446	61	39	13	0	Podstawowa
		86	42	355	27	13	2	0	Wieś
		7	4	14	0	2	2	0	Miasto do 5 tys.
		95	32	38	18	9	5	0	Miasto pow. 5 tys.
		101	35	39	16	15	4	0	Miasto pow. 30 tys.
		660	95	181	15	38	29	13	Gimnazjum
		261	39	81	6	14	16	3	Wieś
		45	5	13	0	2	2	1	Miasto do 5 tys.
		176	28	43	6	12	6	4	Miasto pow. 5 tys.
		178	23	44	3	10	5	5	Miasto pow. 30 tys.
		1419	227	172	73	52	75	27	Ponadgimnazjalna
		65	14	34	6	3	5	0	Wieś
		26	4	11	0	2	2	0	Miasto do 5 tys.
		643	113	62	46	19	32	16	Miasto pow. 5 tys.
		685	96	65	21	28	36	11	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	2	0	0	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	1	0	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
0	0	1	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości	
				1 – nie zdarza się; w roku;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu		
		0	0	6	0	0	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza
		0	0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	3	0	0	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		49	9	14	2	4	3	0		MOW, MOS, ...
		1	1	2	1	0	0	0	0	Wieś
		3	1	1	0	1	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		18	3	5	0	2	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		27	4	6	1	1	2	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		2417	444	822	151	133	120	40		RAZEM
		413	96	472	40	30	23	3		Wieś
		81	14	39	0	7	6	1		Miasto do 5 tys.
		932	176	152	70	42	44	20		Miasto pow. 5 tys.
		991	158	159	41	54	47	16		Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
8.	Razem (ponieważ zakresy poszczególnych kategorii pokrywają się, dane dotyczące liczby szkół oraz częstotliwości, uzyskane w wyniku końcowego sumowania, uległy zawyżeniu)	4635	616	3297	187	159	141	129	Podstawowa
		3322	384	2395	97	80	112	95	Wieś
		126	22	104	5	9	5	3	Miasto do 5 tys.
		667	115	375	50	34	12	19	Miasto pow. 5 tys.
		520	95	423	35	36	12	12	Miasto pow. 30 tys.
		3837	503	1429	100	196	104	103	Gimnazjum
		1650	219	621	45	85	40	49	Wieś
		421	58	68	13	23	11	11	Miasto do 5 tys.
		1089	135	362	28	51	28	28	Miasto pow. 5 tys.
		677	91	378	14	37	25	15	Miasto pow. 30 tys.
		4950	730	2063	250	194	149	137	Ponadgimnazjalna
		516	77	259	32	17	13	15	Wieś
		326	54	51	18	16	14	6	Miasto do 5 tys.
		2152	312	913	115	75	55	67	Miasto pow. 5 tys.
		1956	287	840	85	86	67	49	Miasto pow. 30 tys.
		3	2	12	1	1	0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		2	1	6	0	1	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		1	1	6	1	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		1	1	6	1	0	0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
0	0	0	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.		
1	1	6	1	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.		
6	6	36	6	0	0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza		

Lp.	Kategorie (obszar zagrożeń)	Liczba przypadków ¹	Liczba szkół ¹	Częstotliwość ¹ :					Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
				1 – nie zdarza się; w roku;	2 – pojedynczy przypadek;	3 – dwa trzy razy w roku;	4 – około raz w miesiącu;	5 – kilka razy w miesiącu	
		0	0	0	0	0	0	0	Wieś
		0	0	0	0	0	0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	21	0	0	0	0	Miasto pow. 5 tys.
		6	6	15	6	0	0	0	Miasto pow. 30 tys.
		630	67	94	16	19	16	16	MOW, MOS, ...
		81	6	15	2	1	0	3	Wieś
		36	5	9	1	2	0	2	Miasto do 5 tys.
		192	22	34	3	8	7	4	Miasto pow. 5 tys.
		321	34	36	10	8	9	7	Miasto pow. 30 tys.
		14062	1925	6937	561	569	410	385	RAZEM
		5569	686	3290	176	183	165	162	Wieś
		909	139	232	37	50	30	22	Miasto do 5 tys.
		4102	585	1711	196	169	102	118	Miasto pow. 5 tys.
		3482	515	1704	152	167	113	83	Miasto pow. 30 tys.

Zamieszczone zestawienie wskazuje, iż najczęściej spotykanym przejawem przemocy jest przemoc psychiczna, która obejmuje takie zdarzenia jak: wyszydzanie, ośmieszanie, przezywanie, wulgaryzmy itp. W największym stopniu występuje ona w placówkach kształcenia specjalnego⁴, gdzie pojawia się z dużą częstotliwością w ponad 65 % placówek tego typu. Natomiast w szkołach ponadgimnazjalnych przemoc psychiczną stwierdzono w 44 % szkół, w których przejawia się ona głównie w postaci wulgaryzmów. Również w pozostałych typach szkół nie jest ona rzadkością i dotyczy w przypadku szkół podstawowych prawie 40 % szkół i 37 % gimnazjów. Jej stałą cechą wydaje się być duża częstotliwość występowania we wszystkich typach szkół bez względu na wielkość miejscowości, w której położona jest szkoła lub placówka.

Kolejnym, bardzo groźnym, choć już nie tak częstym przejawem przemocy, jest przemoc fizyczna, która obejmuje bójki, popychanie czy wymuszenia. Sytuuje się ona na poziomie ok. 30 % w przypadku szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Natomiast w placówkach specjalnych sięga 50%, co w znacznym stopniu wynika ze specyfiki tego typu placówek. Częstotliwość występowania zdarzeń mających znamiona przemocy fizycznej jest zdecydowanie niższa w porównaniu do przemocy psychicznej, przybierając formę pojedynczych incydentów, osiągających tylko w odosobnionych przypadkach poważniejszą formę. Tutaj również nie ujawnia się wyraźna tendencja między częstotliwością występowania przemocy fizycznej a wielkością miejscowości, w której położona jest szkoła.

Do zdarzeń, świadczących o znacznych dysfunkcjach w obrębie bezpieczeństwa, respondenci zaliczyli również takie zjawiska jak wagary, palenie papierosów czy spożywanie alkoholu, które występują w 35 % szkół w województwie. W tym przypadku widoczna jest wyraźna tendencja wzrostowa zależna od etapu edukacyjnego, która przechodzi od poziomu 20 % dla szkół podstawowych, poprzez 34 % dla gimnazjów, aby w szkołach ponadgimnazjalnych osiągnąć poziom 57 % szkół, w których wymienione zdarzenia mają miejsce. Analogicznie rośnie też częstotliwość ich występowania. Podobną tendencję można zauważyć również w odniesieniu do wielkości miejscowości, w której znajduje się szkoła. Najmniej zdarzeń tego typu notuje się w szkołach wiejskich, następnie ich liczba znacząco rośnie wraz ze wzrostem wielkości miejscowości.

Jeśli natomiast chodzi o inne, bardzo groźne współcześnie zjawisko, jakim jest używanie środków psychoaktywnych, to zgromadzone dane, wskazują, iż stanowi ono realne zagrożenie stanu bezpieczeństwa w przypadku 7 % szkół. Jest to jednak zjawisko o bardzo skoncentrowanym charakterze, ponieważ dotyczy w zdecydowanej większości szkół ponadgimnazjalnych (20 %). W pozostałych typach szkół ma charakter marginalny.

W omawianej tabeli zamieszczono również zbiorcze zestawienie przestępstw i wykroczeń popełnionych w roku szkolnym 2005/2006 przez uczniów wszystkich typów szkół z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, zgłoszonych do organów ścigania. Dane wskazują, iż zdecydowana większość

⁴ MOW, MOS, SOSW..., zgodnie z art.2 pkt. 5 ustawy z dnia 7 września o systemie oświaty (z późn. zm.)

czynów karalnych popełnianych przez uczniów ma charakter incydentalny. Szczegółowe zestawienie czynów karalnych popełnionych przez uczniów szkół i placówek oświatowych, zgłoszonych do organów ścigania, zawiera *Tabela 3*.

4. Wydarzenia zgłoszone do organów ścigania

Zamieszczona poniżej tabela zawiera wydarzenia, mające znamiona przestępstwa lub wykroczenia, które zostały zgłoszone przez szkoły do organów ścigania w roku szkolnym 2005/2006. Wszystkie dane zostały ujęte w pięciu kategoriach, jako przestępstwa i wykroczenia przeciwko zdrowiu, przestępstwa i wykroczenia przeciwko mieniu, inne czyny karalne, zjawiska patologiczne (alkohol, narkotyki) oraz wszelkie formy agresji fizycznej i psychicznej wobec uczniów. Informacje uzyskano na podstawie rozmów z dyrektorami badanych szkół i placówek oświatowych.

Tabela 3. Kategorie zdarzeń zgłoszonych do organów ścigania

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
1.	Przestępstwa i wykroczenia przeciwko zdrowiu	23	13	Podstawowa
		2	2	Wieś
		3	2	Miasto do 5 tys.
		7	5	Miasto pow. 5 tys.
		11	4	Miasto pow. 30 tys.
		115	47	Gimnazjum
		26	15	Wieś
		21	5	Miasto do 5 tys.
		42	16	Miasto pow. 5 tys.
		26	11	Miasto pow. 30 tys.
		20	15	Ponadgimnazjalna
		4	2	Wieś
		3	2	Miasto do 5 tys.
		10	8	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
0	0	Miasto pow. 5 tys.		

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Placówka oświatowo- wychowawcza²
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		17	6	MOW, MOS, ...³
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		5	3	Miasto pow. 5 tys.
		12	3	Miasto pow. 30 tys.
		175	81	RAZEM
		32	19	Wieś
		27	9	Miasto do 5 tys.
		64	32	Miasto pow. 5 tys.
		52	21	Miasto pow. 30 tys.
2.	Przestępstwa i wykroczenia przeciwko mieniu	48	31	Podstawowa
		15	14	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		23	10	Miasto pow. 5 tys.
		10	7	Miasto pow. 30 tys.
		126	57	Gimnazjum
		38	22	Wieś
		15	11	Miasto do 5 tys.
		45	17	Miasto pow. 5 tys.
		28	7	Miasto pow. 30 tys.
		53	34	Ponadgimnazjalna
		4	3	Wieś
		8	6	Miasto do 5 tys.
		20	11	Miasto pow. 5 tys.
		21	14	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		3	3	Placówka oświatowo-wychowawcza²
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	Miasto pow. 30 tys.
		27	11	MOW, MOS, ...³
		0	0	Wieś
		1	1	Miasto do 5 tys.
		3	2	Miasto pow. 5 tys.
		23	8	Miasto pow. 30 tys.
		257	136	RAZEM
		57	39	Wieś
		24	18	Miasto do 5 tys.
		91	40	Miasto pow. 5 tys.
		85	39	Miasto pow. 30 tys.
3.	Inne czyny karalne	29	13	Podstawowa
		0	0	Wieś
		2	1	Miasto do 5 tys.
		12	7	Miasto pow. 5 tys.
		15	5	Miasto pow. 30 tys.
		86	28	Gimnazjum
		24	13	Wieś
		1	1	Miasto do 5 tys.
		39	8	Miasto pow. 5 tys.
		22	6	Miasto pow. 30 tys.
		48	16	Ponadgimnazjalna
		2	2	Wieś
		3	3	Miasto do 5 tys.
		36	6	Miasto pow. 5 tys.
		7	5	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza²

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		12	3	MOW, MOS, ...³
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		4	1	Miasto pow. 5 tys.
		8	2	Miasto pow. 30 tys.
		175	60	RAZEM
		26	15	Wieś
		6	5	Miasto do 5 tys.
		91	22	Miasto pow. 5 tys.
		52	18	Miasto pow. 30 tys.
4.	Zjawiska patologiczne (alkohol, narkotyki)	28	15	Podstawowa
		8	8	Wieś
		1	1	Miasto do 5 tys.
		11	3	Miasto pow. 5 tys.
		8	3	Miasto pow. 30 tys.
		124	48	Gimnazjum
		26	13	Wieś
		6	5	Miasto do 5 tys.
		69	18	Miasto pow. 5 tys.
		23	12	Miasto pow. 30 tys.
		43	35	Ponadgimnazjalna
		8	7	Wieś
		9	5	Miasto do 5 tys.
		16	13	Miasto pow. 5 tys.
		10	10	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza²
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		27	5	MOW, MOS, ...³
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		1	1	Miasto pow. 5 tys.
		26	4	Miasto pow. 30 tys.
		222	103	RAZEM
		42	28	Wieś
		16	11	Miasto do 5 tys.
		97	35	Miasto pow. 5 tys.
		67	29	Miasto pow. 30 tys.
5.	Wszelkie formy agresji i przemocy fizycznej i psychicznej wobec uczniów	54	17	Podstawowa
		2	2	Wieś
		4	2	Miasto do 5 tys.
		19	5	Miasto pow. 5 tys.
		29	8	Miasto pow. 30 tys.
		133	46	Gimnazjum
		25	15	Wieś
		18	4	Miasto do 5 tys.
		49	13	Miasto pow. 5 tys.
		41	14	Miasto pow. 30 tys.
		21	20	Ponadgimnazjalna
		0	0	Wieś
		4	4	Miasto do 5 tys.
		9	9	Miasto pow. 5 tys.
		8	7	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Placówka oświatowo-wychowawcza²
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		49	5	MOW, MOS, ...³
		1	1	Wieś

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		0	0	Miasto do 5 tys.
		7	1	Miasto pow. 5 tys.
		41	3	Miasto pow. 30 tys.
		257	88	RAZEM
		28	18	Wieś
		26	10	Miasto do 5 tys.
		84	28	Miasto pow. 5 tys.
		119	32	Miasto pow. 30 tys.
	Razem	182	89	Podstawowa
	(ponieważ w tej samej szkole mogły wydarzyć się przestępstwa należące do różnych kategorii, końcowe sumowanie wykazuje nieprawidłowe dane w kategorii „liczba szkół”)	27	26	Wieś
		10	6	Miasto do 5 tys.
		72	30	Miasto pow. 5 tys.
		73	27	Miasto pow. 30 tys.
		584	226	Gimnazjum
		139	78	Wieś
		61	26	Miasto do 5 tys.
		244	72	Miasto pow. 5 tys.
		140	50	Miasto pow. 30 tys.
		185	120	Ponadgimnazjalna
		18	14	Wieś
		27	20	Miasto do 5 tys.
		91	47	Miasto pow. 5 tys.
		49	39	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna I stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		0	0	Artystyczna II stopnia
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 30 tys.
		3	3	Placówka oświatowo- wychowawcza²
		0	0	Wieś
		0	0	Miasto do 5 tys.
		0	0	Miasto pow. 5 tys.
		3	3	Miasto pow. 30 tys.
		132	30	MOW, MOS, ...³
		1	1	Wieś
		1	1	Miasto do 5 tys.
		20	8	Miasto pow. 5 tys.
		110	20	Miasto pow. 30 tys.

Lp.	Kategorie zdarzeń	Liczba zdarzeń ¹	Liczba szkół ¹	Typ szkoły/placówki a wielkość miejscowości
		1086	468	RAZEM
		185	119	Wieś
		99	53	Miasto do 5 tys.
		427	157	Miasto pow. 5 tys.
		375	139	Miasto pow. 30 tys.

Zamieszczone powyżej dane wskazują, iż najczęściej popełniane przez uczniów wszystkich typów szkół są przestępstwa i wykroczenia przeciwko mieniu, czyli kradzieże, akty wandalizmu itp. W zdecydowanej większości mają one miejsce w gimnazjach, zarówno jeśli chodzi o ilość szkół, w których doszło do tego typu zdarzeń, jak i liczbę poszczególnych przypadków. Wielkość miejscowości nie wydaje się tu odgrywać znaczącej roli. Podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do wszystkich pozostałych kategorii zdarzeń, w których również gimnazja posiadają największą liczbę wskazań. Oznacza to, iż uczniowie gimnazjów znacznie częściej niż uczniowie innych typów szkół popadają w konflikty z prawem.

5. Ogólna, opisowa ocena stanu bezpieczeństwa w szkołach/placówkach.

Stan bezpieczeństwa w szkołach/placówkach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego jest bardzo różny, w zależności od typu szkoły, liczby uczniów, lokalnej struktury społecznej, rodzaju bazy szkolnej i wielu innych czynników. Trudno jednoznacznie ocenić faktyczny stan bezpieczeństwa, ze względu na to, iż natężenie zjawisk niepożądanych jest różnie postrzegane przez poszczególne podmioty (nauczycieli, uczniów, personel, rodziców), różna jest też ich wiedza o zjawiskach występujących w szkole. Jednak w deklarowanych ocenach można zauważyć pewną prawidłowość. Wszystkie grupy respondentów postrzegają szkołę jako miejsce bezpieczne, w którym nieodpowiednie zachowania pojawiają się w sposób incydentalny. Najbezpieczniejsze szkoły, to szkoły małe, zarówno miejskie, jak i wiejskie, w których poziom anonimowości, sprzyjający negatywnym zachowaniom, jest bardzo niski. Zgromadzone dane uprawniają jednak do stwierdzenia, że w wielu szkołach, głównie dużych, istnieją przejawy agresywnych zachowań uczniów, szczególnie agresji słownej, ale też i agresji fizycznej.

Agresja i przemoc w szkołach najczęściej przejawiają się poprzez: przezywanie, wulgarne słownictwo, przepychanie, zastraszanie, plucie, poniżanie godności, wymuszanie, ośmieszanie, groźby, bicie. Przyjmując założenie, że wszyscy uczniowie powinni się czuć w szkole bezpiecznie, niepokojące są wyniki ankiet przeprowadzonych w 146 szkołach (ponad 27 tys. badanych), w większości gimnazjalnych, wytypowanych przez policję ze względu na dużą skalę

rejestrowanych zjawisk negatywnych (przestępstw, wykroczeń). Choć w tych szkołach 78 % uczniów czuje się bezpiecznie, to biorąc pod uwagę fakt dużej liczby respondentów, ważnym sygnałem są dane mówiące o tym, że 22 % z nich (ponad 6 tys.) nie ma pełnego poczucia bezpieczeństwa w miejscu, gdzie przebywa po kilka godzin dziennie oraz to, że tyle samo z nich uczestniczyło w bójkach na terenie szkoły, z czego 41% było ofiarą, a 59 % - napastnikiem. Należy też zwrócić uwagę na to, że ponad połowa badanych uczniów broniąc się przed przemocą „oddaje”, reaguje przemocą na przemoc, co powoduje eskalację tego zjawiska, a 20 % - nie reaguje na przemoc okazywaną innym; 38 % badanych staje w obronie krzywdzonego, a 35 % wzywa pomocy nauczycieli lub kolegów.

Inne przejawy niepożądanych zjawisk wśród uczniów mogących stanowić zagrożenie, to: palenie papierosów i picie alkoholu. Problemy te dostrzegają nauczyciele, uczniowie, rodzice i pracownicy administracyjni szkoły. Potwierdzeniem jest ilość zgłoszeń do organów ścigania oraz wyniki badania, gdzie do palenia papierosów przyznaje się 13 % badanych, a do picia alkoholu prawie 34 %.

Uczniowie, szczególnie w miastach, mają dostęp do narkotyków lub środków odurzających, niekoniecznie na terenie szkoły (7 % badanych stwierdziło, że zażywało narkotyki, z czego 1 % - co najmniej raz w tygodniu lub nawet codziennie). Wielu uczniów wie także, że ich koledzy lub koleżanki zażywają narkotyki lub środki odurzające, a 12 % - że są one dostępne w szkole, z czego 4 % - że łatwo dostępne, a 8 % - że raczej dostępne. Stosowania substancji psychoaktywnych nie poruszali, jako jednego z głównych problemów stwarzających zagrożenie uczniów, ani nauczyciele, ani rodzice, ani uczniowie w rozmowach z zespołami prowadzącymi badanie. Można je stwierdzić tylko na podstawie anonimowych wypowiedzi uczniów w ankietach.

Szczególnie jeśli chodzi o nauczycieli ta obserwacja wywołuje refleksję nad rzetelnością diagnozowania sytuacji w szkole przez rady pedagogiczne, a co za tym idzie nad stosowaniem odpowiednich środków zaradczych. Występuje pewna prawidłowość, która wskazuje, że dyrektorzy i nauczyciele niechętnie przyznają, iż na ich terenie uczniowie mają dostęp do narkotyków.

Przyczyn niepożądanych zachowań uczniów należy szukać w kontekście stanów rzeczy określanych mianem czynników ryzyka, zlokalizowanych także poza terenem szkół, czyli w tzw. środowiskach lokalnych. Zestawienie różnego typu czynników ryzyka w opiniach dorosłych członków społeczności szkolnej zawiera *Tabela 4*.

Tabela 4. Przyczyny zagrożeń - identyfikacja czynników ryzyka

Kategorie przyczyn	Czego dotyczyły	Liczba wskazań
Problemy rodzinne uczniów	Ubóstwo najczęściej związane z bezrobociem rodziców	160
	Niewielka dbałość lub jej brak o edukację i rozwój dziecka, brak zainteresowania problemami dziecka.	110
	Wyraźna dysfunkcja rodziny (najczęściej alkoholizm rodziców)	121
	Tolerancja rodziców na nieprawidłowe zachowania dziecka.	27
	Przyzwalanie na palenie tytoniu, picie alkoholu i wulgarne słownictwo	0
	Inne: niewydolność wychowawcza rodziców	316
Brak reakcji lub niewłaściwe reagowanie nauczycieli na problemy uczniów/ wychowanków i zagrożenia	Brak konsekwencji nauczycieli w egzekwowaniu norm i zasad obowiązujących w szkole	17
	Nie podejmowaniem działań mających na celu rozwiązywanie trudnych problemów wychowawczych	44
	Brak w wielu szkołach procedur interwencyjnych, nieznaną procedur istniejących w szkole lub ich nie przestrzeganie przez nauczycieli	76
	Brakiem umiejętności współpracy z instytucjami w środowisku lokalnym (Policją, Strażą Miejską oraz Sądem Rodzinnym, i in.)	53
	Inne, jakie?	-
Niska dyscyplina pracy nauczycieli	Brak należytej opieki nad dziećmi i młodzieżą podczas przerw wynikające ze zbyt małej sumienności nauczycieli w ich pełnieniu	189
	Wychodzenie z klasy podczas zajęć	12
	Częste spóźnienie się, wcześniejsze zwalnianie uczniów	0
	Inne, jakie?	-
Braki w zakresie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli	Brak znajomości potrzeb rozwojowych i problemów wychowanków	35
	Brak wiedzy o zagrożeniach	0
	Brak umiejętności rozwiązywania trudności wychowawczych	380
	Bezosobowe relacje nauczyciel-uczeń	0
	Zbyt wąski zakres lub niska jakość działań profilaktycznych	304
	Inne, jakie?	-
Niewystarczająca liczba specjalistów w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej	Brak pedagogów i psychologów zatrudnianych przez szkołę	265
	Brak logopedów i terapeutów	102
	Inne, jakie?	-
Uboga oferta ciekawych zajęć pozalekcyjnych (programów alternatyw)	Brak funduszy na zajęcia pozalekcyjne i na dowożenie na zajęcia dzieci z rejonów wiejskich	286
	Złe warunki lokalowe do prowadzenia zajęć	195
	Inne, jakie?	-
Złe warunki lokalowe	Niekorzystna lokalizacja szkoły	278

Kategorie przyczyn	Czego dotyczyły	Liczba wskazań
	Brudne, zaniedbane budynki i otoczenie	41
	Zniszczony niesprawny sprzęt	120
	Bezpańskie pomieszczenia	0
	Brak zabezpieczeń, w tym wejść do szkoły	291
	Ciasne, zabudowane korytarze	185
	Duża szkoła	302
	Zbyt duża liczba uczniów w szkole i w klasie	303
	Brak sali gimnastycznej, świetlic etc.	213
	Inne, jakie?	-
Brak uregulowań prawnych	Umożliwiających zorganizowanie opieki podczas dowożenia uczniów	0
	Umożliwiających nauczycielom np. przeszukanie ucznia podejrzanego o posiadanie niebezpiecznych przedmiotów lub narkotyków	117
	Inne, jakie?	-
Inne	Doświadczenie przemocy w swoim środowisku ze strony rówieśników, personelu szkoły; obserwacja aktów przemocy	165
	Negatywna, bierna rola dyrektora szkoły	0
	Brak zaufania uczniów do nauczycieli i pracowników szkoły	77
	Nieuwzględnienie interesów i oczekiwań uczniów/wychowanków	0
	Pozbawienie uczniów/wychowanków wpływu na tworzenie szkoły/placówki	72
	Słaba komunikacja między nauczycielami, uczniami i rodzicami	122
	Niesprawiedliwe oceniania	81
	Brak troski o samopoczucie uczniów/wychowanków	0
	Odsuwanie rodziców od decydowania o sprawach ucznia	11
	Inne: trudności w uczeniu się i brak motywacji do nauki	227

Nauczyciele do głównych czynników ryzyka w zakresie bezpieczeństwa uczniów zaliczają problemy rodzinne uczniów, niewydolność wychowawczą rodziców, przejawiające się niewielką dbałością rodziców o edukację i rozwój dziecka oraz brakiem zainteresowania problemami dziecka. Taką opinię wyrażono w 56 % badanych szkół. Również ubóstwo, najczęściej związane z bezrobociem rodziców jawi się jako istotny czynnik oddziałujący na zachowania uczniów, a więc i na stan bezpieczeństwa w szkołach. Często bowiem problemy tkwiące w środowisku domowym, stają się przyczyną zachowań agresywnych dzieci w warunkach szkolnych. Skala trudności zwiększa się na skutek niewystarczającej liczby specjalistów w zakresie pomocy psychologiczno - pedagogicznej (29 %), braku umiejętności rozwiązywania trudności wychowawczych przez nauczycieli, na co wskazuje prawie 30 % respondentów, a także zbyt wąskiego zakresu lub niskiej jakości działań profilaktycznych prowadzonych w szkołach

i placówkach oświatowych (24 %). W dużym związku z wymienionymi uprzednio czynnikami wydaje się być problem ubogiej oferty ciekawych zajęć pozalekcyjnych czy programów alternatywnych (38 %), a także niedostępność tego typu form edukacji i zabawy dla dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich, ze względu na brak możliwości dojazdu do oddalonych od szkoły miejsc zamieszkania. Za inną, wartą uwagi przyczynę negatywnych zachowań uczniów w 18 % szkół uznano: trudności w uczeniu się i brak motywacji do nauki.

Dużym problemem wielu placówek są również złe warunki lokalowe: niekorzystna lokalizacja szkoły (22 %) np. w pobliżu ruchliwej ulicy, bądź też funkcjonowanie szkół w ramach zespołów szkół (24 %), w których jest wielu uczniów, często ze zróżnicowanych wiekowo grup, co ogranicza poczucie bezpieczeństwa zwłaszcza uczniów młodszych. Na bezpieczeństwo szkół i placówek mają wpływ także: stan techniczny budynków, systematyczność dbania o nie, warunki organizacji pracy, a także zastosowane rozwiązania w zakresie zabezpieczenia terenu szkół/placówek przed wchodzeniem osób postronnych. W zdecydowanej większości badanych szkół/placówek zabezpieczenie i stan techniczny obiektów szkolnych nie stwarzają zagrożenia. Są jednak szkoły, w których warunki nie do końca spełniają standardy bezpieczeństwa. Główne niedociągnięcia w tym zakresie to: częściowo tylko ogrodzone boiska szkolne, zbyt małe pomieszczenia dydaktyczne, szatnie, korytarze szkolne.

W niemalże wszystkich szkołach nauczyciele pełnią dyżury w czasie przerw międzylekcyjnych, chociaż, jak pokazują uwagi zgłaszane przez rodziców i personel administracyjno-obługowy, nie zawsze rzetelnie (15 %). Wszystkie szkoły zabezpieczają się przed wchodzeniem na ich teren osób postronnych. Stosują różne rozwiązania w tym zakresie, w zależności od wielkości, posiadanych środków finansowych, kubatury pomieszczeń. Nie zawsze jednak zastosowane rozwiązania są wystarczające, szczególnie dotyczy to boisk szkolnych, które stają się miejscem spotkań młodzieży i dorosłych, głównie po zajęciach lekcyjnych (23 %). Wtedy bardzo często dochodzi do aktów przemocy i niszczenia mienia.

Tabela 5. Przyczyny niepożądanych zachowań młodzieży oraz czynniki ryzyka wskazane przez uczniów

Kategorie przyczyn	Czego dotyczyły	Liczba wskazań
Problemy rodzinne uczniów	Ubóstwo najczęściej związane z bezrobociem rodziców	152
	Niewielka dbałość lub jej brak o edukację i rozwój dziecka, brak zainteresowania problemami dziecka.	0
	Wyraźna dysfunkcja rodziny (najczęściej alkoholizm rodziców)	0
	Tolerancja rodziców na nieprawidłowe zachowania dziecka.	0
	Przyzwalanie na palenie tytoniu, picie alkoholu i wulgarne słownictwo	0
	Inne, jakie?	-
Brak reakcji lub niewłaściwe reagowanie nauczycieli na problemy uczniów/ wychowanków i zagrożenia	Brak konsekwencji nauczycieli w egzekwowaniu norm i zasad obowiązujących w szkole	0
	Nie podejmowaniem działań mających na celu rozwiązywanie trudnych problemów wychowawczych	123
	Brak w wielu szkołach procedur interwencyjnych, nieznanymi procedur istniejących w szkole lub ich nie przestrzeganie przez nauczycieli	112
	Brakiem umiejętności współpracy z instytucjami w środowisku lokalnym (Policją, Strażą Miejską oraz Sądem Rodzinnym, i in.)	0
	Inne, jakie?	-
Niska dyscyplina pracy nauczycieli	Brak należytej opieki nad dziećmi i młodzieżą podczas przerw wynikające ze zbyt małej sumienności nauczycieli w ich pełnieniu	92
	Wychodzenie z klasy podczas zajęć	48
	Częste spóźnienie się, wcześniejsze zwalnianie uczniów	22
	Inne, jakie?	-
Braki w zakresie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli	Brak znajomości potrzeb rozwojowych i problemów wychowanków	79
	Brak wiedzy o zagrożeniach	0
	Brak umiejętności rozwiązywania trudności wychowawczych	37
	Bezosobowe relacje nauczyciel-uczeń	0
	Zbyt wąski zakres lub niska jakość działań profilaktycznych	231
	Inne, jakie?	-
Niewystarczająca liczba specjalistów w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej	Brak pedagogów i psychologów zatrudnianych przez szkołę	405
	Brak logopedów i terapeutów	0
	Inne, jakie?	-
Uboga oferta ciekawych zajęć pozalekcyjnych (programów alternatyw)	Brak funduszy na zajęcia pozalekcyjne i na dowożenie na zajęcia dzieci z rejonów wiejskich	186
	Złe warunki lokalowe do prowadzenia zajęć	117
	Inne: nieciekawe zajęcia pozalekcyjne	152
Złe warunki lokalowe	Niekorzystna lokalizacja szkoły	197
	Brudne, zaniedbane budynki i otoczenie	11

Kategorie przyczyn	Czego dotyczyły	Liczba wskazań
	Zniszczony niesprawny sprzęt	78
	Bezpańskie pomieszczenia	0
	Brak zabezpieczeń, w tym wejść do szkoły	168
	Ciasne, zabudowane korytarze	119
	Duża szkoła	263
	Zbyt duża liczba uczniów w szkole i w klasie	69
	Brak sali gimnastycznej, świetlic etc.	316
	Inne, jakie?	-
Inne	Doświadczenie przemocy w swoim środowisku ze strony rówieśników, personelu szkoły; obserwacja aktów przemocy	225
	Negatywna, bierna rola dyrektora szkoły	0
	Brak zaufania uczniów do nauczycieli i pracowników szkoły	187
	Nieuwzględnienie interesów i oczekiwań uczniów/wychowanków	72
	Pozbawienie uczniów/wychowanków wpływu na tworzenie szkoły/placówki	241
	Słaba komunikacja między nauczycielami, uczniami i rodzicami	0
	Niesprawiedliwe oceniania	217
	Brak troski o samopoczucie uczniów/wychowanków	0
	Odsuwanie rodziców od decydowania o sprawach ucznia	0
	Inne: Miejsca w szkole, w których dochodzi do niebezpiecznych zdarzeń	367

Uczniowie za główne czynniki zagrażające bezpieczeństwu w szkole uznają, podobnie jak ich rodzice i nauczyciele, złe warunki lokalowe szkół i placówek, a szczególnie brak sal gimnastycznych oraz świetlic, które umożliwiłyby bezpieczne oczekiwanie np. na autobus (25%). Wskazują ponadto miejsca, w których zwiększa się natężenie agresywnych zachowań. Są to głównie okolice sklepików szkolnych, wąskie korytarze i schody, zaniedbane boiska szkolne, szatnie, autobusy szkolne, a także wspólne dla uczniów gimnazjów i uczniów szkół podstawowych ciągi komunikacyjne (34%). Sygnalizują również dość wyraźnie problem doświadczania przemocy w swoim środowisku ze strony rówieśników oraz obserwację aktów przemocy (17 %). Kolejnym czynnikiem ograniczającym poczucie bezpieczeństwa uczniów jest brak pedagogów i psychologów zatrudnianych przez szkołę, do których mogliby zwrócić się o pomoc w sytuacjach trudnych (32%). Wiele zastrzeżeń budzi wśród uczniów również uboga oferta zajęć pozalekcyjnych lub ich niezgodność z aktualnymi potrzebami i zainteresowaniami młodzieży szkolnej (36%), która może być spowodowana z jednej strony brakiem funduszy, z drugiej natomiast pozbawieniem młodych ludzi wpływu na funkcjonowanie szkoły czy placówki, co sugeruje prawie 19 % respondentów.

6. Wnioski wynikające ze spotkań z uczniami/wychowankami

Uczniowie, jak wskazują na to wyniki rozmów oraz dane pozyskane z ankiet, w większości czują się w szkole bezpiecznie. Ponadto w 36 % badanych szkół uczniowie bardzo dobrze oceniają sytuację w szkole. Podkreślają dobre relacje z kolegami, nauczycielami, miłą atmosferę. Dotyczy to szczególnie małych szkół podstawowych. Są jednak szkoły/placówki, gdzie pojawiają się niepożądane zachowania uczniów, które w sposób realny zagrażają bezpieczeństwu. Największym problemem, zgłaszanym przez respondentów jest przemoc słowna: przezywanie oraz używanie wulgaryzmów. Takie zdarzenia dostrzegają uczniowie w 40 % badanych szkół. Kolejnym problemem jest stosowanie agresji fizycznej, którą zasygnalizowali uczniowie w 30 % badanych szkół. W szkołach podstawowych funkcjonujących w zespołach szkół respondenci często wskazywali też na stosowanie przemocy i zastraszanie ich przez uczniów gimnazjów. Było to bicie, wyzywanie, wyłudzenie. W wielu sytuacjach uczniowie czują się bezradni wobec agresywnych kolegów, nie zgłaszają problemu nauczycielom lub też nauczyciele nie reagują na ich zgłoszenia. Tak, zdaniem badanych uczniów dzieje się w 25 % badanych szkół.

Dodatkowo, w wytypowanych przez policję szkołach, uczniowie oceniali stan bezpieczeństwa wypełniając anonimowe ankiety. Przy wykorzystaniu tej techniki zbadane zostały następujące zagadnienia:

- poczucie bezpieczeństwa wśród uczniów,
- przejawy przemocy oraz postawy uczniów wobec nich,
- stosowanie przez uczniów substancji psychoaktywnych.

Odpowiedzi uczniów wykazują, że zdecydowana większość z nich (89 % badanych) czuje się bezpiecznie w klasie, pozostali - 11 % nie. Niewiele mniej, bo 78 %, uczniów czuje się bezpiecznie także w szkole, pozostali – 22 % nie mają poczucia bezpieczeństwa.

Większość uczniów – 64 % - nie była ofiarą przemocy w szkole, pozostali – 35 % - tak; (1 % badanych nie udzielił odpowiedzi).

Uczniowie, którzy byli ofiarą przemocy w szkole podali, że przemoc przejawiała się: przezywaniem - 48 %, biciem - 26 %, zastraszaniem - 16 %, wymuszaniem – 6 %, molestowaniem seksualnym - 2 %, innymi formami przemocy (2 %): pluciem, ośmieszaniem i wyzywaniem, presją psychiczną, złośliwymi zaczepkami, groźbami, plotkami, klepaniem po „pupie”. 22% respondentów uczestniczyło w bójkach na terenie szkoły, 77 % badanych - nie, 1 % nie udzielił odpowiedzi. Uczniowie, którzy brali udział w bójkach na terenie szkoły stwierdzili, że 41 % spośród nich było ich ofiarą, a 59 % napastnikiem.

Na okazywaną im przemoc uczniowie reagują w różny sposób. Najwięcej z nich, bo 55 % - broni się, czyli „oddaje”, 36 % - wzywa pomocy, w tym 22 % wzywa pomocy nauczycieli, a 14 %

wzywa pomocy kolegów, 8 % - ucieka. 1 % badanych podało inny sposób reagowania: nie reaguję, informuję kogoś dorosłego - rodziców, brata, wychowawcę, łagodzę sytuację, wyjaśniam, proszę, nie chodzę na lekcje, zamykam się w sobie, oddaję i uciekam, mszczę się, nasyłam kolegów, zastraszam.

Różnie uczniowie reagują na przemoc okazywaną innym. Najwięcej, bo 38 %, broni krzywdzonego, 35 % - wzywa pomocy, w tym 25 % wzywa pomocy nauczycieli, a 10 % wzywa pomocy kolegów, 20 % - nie reaguje, 3 % - ucieka, część respondentów podała inne sposoby reagowania: wyjaśniam nieporozumienie, rozdzielam ich, jak kogoś lubię to bronie, zgłaszam dorosłym, boję się zareagować, jestem neutralny, jeżeli czuję się na siłach, to staram się pomóc, śmieję się. 3 % uczniów nie wypowiedziało się. Zdecydowana większość uczniów stwierdziła, że nie pali papierosów – 87 % badanych, 13 % uczniów, że tak, 66 % uczniów, że nie pije napojów alkoholowych, pozostali przyznali, że tak (34 %). Spośród uczniów pijących alkohol: 56 % wskazuje na piwo, 20 % na wino i 24 % na wódkę. Ponadto 22 % uczniów twierdzi, że pije co najmniej raz w miesiącu, 15 % raz w tygodniu, 6 % respondentów przyznaje się do codziennego picia, a 57 % podaje, że pije alkohol rzadziej.

Odmienna sytuacja jawi się w przypadku zażywania narkotyków: 91% - nie zażywało narkotyków i środków odurzających, 7 % uczniów - tak, w tym 5 % - rzadziej niż w raz miesiącu, 0,5 % - co najmniej raz w tygodniu, 1 % - co najmniej raz w miesiącu i 0,5 % - codziennie. 2 % respondentów nie udzieliło odpowiedzi.

Czy uczniowie wiedzą o zażywaniu narkotyków lub innych środków odurzających w szkole oraz czy są one dostępne? 35 % uczniów słyszało, że w szkole ktoś zażywa narkotyki lub środki odurzające, a 64 % nie słyszało o takich sytuacjach, 1 % badanych nie udzielił odpowiedzi. Ponadto 4 % uczniów twierdzi, że w szkole narkotyki i środki odurzające są łatwo dostępne, 13 % podaje, że zdecydowanie nie, 16 % - że raczej nie, a 8 %, - że raczej tak, 45 % podało, że nic o tym nie wie, a 14 % uczniów nie wypowiedziało się na ten temat.

Pojedyncze, pojawiające się propozycje uczniów odnośnie polepszenia sytuacji w szkole/placówce pod względem bezpieczeństwa kształtują się następująco:

- zwiększenie porządku na przerwach, wyeliminowanie hałasu,
- zwiększenie oferty zajęć pozalekcyjnych,
- uatrakcyjnienie czasu oczekiwania na autobus szkolny,
- wybudowanie sali gimnastycznej,
- uczenie się, jak radzić sobie z agresją i złymi emocjami,
- zwiększenie ochrony uczniów, którzy informują o niepożądanych zdarzeniach na terenie szkoły,
- zabezpieczenie terenu szkoły przed wejściem osób postronnych,

- zakazanie nauczycielom korzystania z telefonów komórkowych na lekcjach,
- w zespołach szkół wyraźne oddzielenie pomieszczeń i ciągów komunikacyjnych, z których korzystają uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów.

7. Propozycje działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa w tym wnioski odnośnie perspektywicznych działań systemowych

Tabela nr 6. Wnioski i postulaty

L.p.	Wnioski i postulaty	Liczba wskazań
	Do Ministra Edukacji Narodowej	
1.	Zmiany w prawie ⁵	405
2.		
3.		
	Do organów prowadzących	
1.	Poprawa bazy szkoły	421
2.	Monitoring elektroniczny	377
3.	Zabezpieczenie terenu szkoły przed wejściem osób postronnych	314
	Do dyrektorów szkół	
1.	Zatrudnienie pedagoga, psychologa	394
2.	Zwiększenie ofert zajęć pozalekcyjnych	318
3.	Doskonalenie umiejętności wychowawczych nauczycieli	202
	Inne, jakie?	
1.	Zacieśnienie współpracy z policją	243

⁵ W opinii respondentów potrzebne są uregulowania prawne w następujących obszarach:

- 1) określenie obowiązków rodziców wobec szkoły, do której uczęszcza ich dziecko;
- 2) wprowadzenie obowiązku uczestnictwa ucznia w zajęciach specjalistycznych, jeśli posiada skierowanie n-la, opinię poradni psychologiczno – pedagogicznej (lub innej).

8. Problemy wynikające z organizacji i przebiegu przeglądów

Zastosowana metodologia oraz narzędzia badawcze mogły posłużyć zgromadzeniu wielu danych w zakresie stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach. Sprzyjało temu duże zaangażowanie i wysiłek osób prowadzących badanie. Niestety w trakcie dokonywania diagnozy pojawiło się wiele problemów. Wynikały one z braku odpowiedniego przygotowania zespołów badawczych oraz błędów w konstrukcji narzędzi.

1. Kwestionariusze wypełniane przez wizytatorów i dyrektorów szkół/placówek nie zawierały sformułowanych pytań, tylko zdania oznajmujące, zagadnienia o różnym, często bardzo szerokim zakresie, np. informacje o sytuacji w szkole. Nie podano dodatkowych wyjaśnień, stąd respondenci umieszczali tam treści często niezwiązane z poleceniem szczegółowym. Dlatego informacje zawarte w *Arkuszach przeglądu i oceny* uzyskano głównie w oparciu o pytania dodatkowe, zadawane przez prowadzących badanie, co zwiększyło skalę rozbieżności w odpowiedziach respondentów. Taki tryb zbierania danych mógł w konsekwencji spowodować nieprawdziwą w stosunku do rzeczywistego stanu diagnozę sytuacji w szkole/placówce, a tym bardziej ocenę zdarzeń. Istnieje możliwość, że zebrane dane mogą być nierzetelne i niewyczerpujące i nie oddają rzeczywistej sytuacji odnośnie badanego tematu. Stąd rodzą się pytania: Czy nieumieszczenie określonych informacji w arkuszach badawczych, zawierających głównie otwarte zagadnienia wymagające uzupełnienia, świadczy o istnieniu czy nieistnieniu danego zjawiska? Czy nie umieszczono ich dlatego, że polecenie nie było precyzyjnie sformułowane? Czy oceniono, że skala tego zjawiska jest niewielka i nie warto go sygnalizować?

2. W związku z tym, że do przeprowadzenia ankiet wśród uczniów, zastosowany został celowy dobór próby przy zastosowaniu jednego kryterium (szkoły wytypowane przez policję, w których doszło do największej liczby agresywnych i niebezpiecznych zachowań uczniów), nie należy wyników badania uznawać za typowe, charakterystyczne dla całej populacji uczniów.

3. W skład zespołu prowadzącego badanie w szkole/placówce (wizytator, przedstawiciel organu prowadzącego, policjant), w tym także prowadzącego rozmowy z dyrektorem, nauczycielami, uczniami, rodzicami i personelem administracyjnym, wchodzi dwa organy kontrolne. Stąd przy interpretacji danych należy uwzględnić możliwość zaistnienia artefaktów, gdyż respondenci mogli mieć różne obawy i udzielać oczekiwanych i akceptowanych odpowiedzi, nie będąc anonimowi przy przekazywaniu informacji o problemach w szkole/placówce. Dlatego pozyskane dane mogą nie do końca pokazywać rzeczywisty obraz sytuacji w szkole.

4. W związku z tym, że zaplanowano badanie we wszystkich szkołach i placówkach w województwie, nieuprawnione będzie dokonanie ogólnej oceny wynikającej z porównywania stanu bezpieczeństwa między powiatami czy województwami. Z badań wynika, że wiele zjawisk

związanych z przedmiotem badawczym, a szczególnie ich natężenie zależy od struktury szkolnictwa na danym terenie: ilości szkół/placówek, ich typów, liczby uczniów, lokalnej struktury społecznej, rodzaju bazy szkolnej i innych czynników. Wydaje się, że trafniejszy byłby losowy dobór próby badawczej. Tym bardziej, że stosując kodowanie przy prowadzeniu analizy odpowiedzi respondentów na pytania otwarte, badanie wszystkich szkół i placówek nie przynosi istotnych zmian w wynikach badań.

9. Wnioski z dotychczas podjętych działań.

Szkoły planują i podejmują różnorodne działania skierowane na zapewnienie bezpieczeństwa uczniom, często współpracując z rodzicami i instytucjami wspomagającymi. Istnieje silne przekonanie wśród nauczycieli, dyrektorów i samych rodziców o tym, że skuteczność podejmowanych działań na terenie szkoły w dużej mierze zależy od stopnia zaangażowania rodziców we wspólne wychowanie dzieci. Dlatego też jednym z ważniejszych, lecz jednocześnie trudniejszych zadań, jakie podejmują szkoły, jest pozyskiwanie rodziców do współpracy. Wśród stosowanych form pojawiają się takie, jak spotkania, uroczystości, warsztaty, zajęcia psychoedukacyjne dla rodziców. Efektem tych działań, według oceny dyrektorów i nauczycieli, jest zwiększenie zaufania do szkoły, akceptacja podejmowanych działań, zainteresowanie rodziców karierą szkolną dzieci, zintegrowanie środowiska szkolnego, w 23 % badanych szkół – zwiększenie poczucia bezpieczeństwa uczniów w szkole.

Poprawa bezpieczeństwa uczniów zależy nie tylko od skutecznej współpracy z rodzicami, ale też od współpracy z instytucjami i organizacjami, które pomagają szkołom w prowadzeniu działań wychowawczych i profilaktycznych, zapobiegających zagrożeniom i niepożądanym zachowaniom uczniów. Najwięcej działań w tym zakresie szkoły podejmują razem z policją, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, ośrodkami pomocy społecznej, komisjami ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, centrami pomocy rodzinie, służbą zdrowia, organizacjami środowiskowymi.

Zapewnienie bezpiecznych warunków w drodze do szkoły, w samej szkole, a także poza nią wymaga współdziałania różnych instytucji i organizacji. I nie chodzi o nawiązanie współpracy, bo taka już istnieje, lecz raczej o wypracowanie i realizowanie wspólnych rozwiązań, zbudowanie sieci stałej współpracy, a w przypadkach uczniów stwarzających zagrożenia, ustalenie efektywnych metod postępowania i skutecznych rozwiązań.

Po analizie wypowiedzi poszczególnych grup respondentów nasuwa się wniosek dotyczący zwiększenia zaangażowania finansowego samorządu lokalnego. Znamienne jest powtarzanie się wśród potrzeb zgłaszanych przez wszystkie badane podmioty: zatrudnienia pedagoga, psychologa, logopedy, zwiększenia oferty zajęć pozalekcyjnych (rozwijających zainteresowania uczniów, jak

i zajęć specjalistycznych), uatrakcyjnienia czasu oczekiwania na autobus szkolny, założenia monitoringu, poprawy bazy szkoły, w tym budowy sali gimnastycznej i dostępności miejsc, w których uczniowie mogliby się spotykać po lekcjach i spędzać wspólnie czas.

Pojawiają się już przykłady dobrej praktyki, polegające m.in. na zorganizowaniu w szkole punktu pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów i ich rodziców. Są to jednak ciągle działania sporadyczne.

Najpowszechniej stosowane działania w szkołach, to ustalanie wymagań stawianych uczniom w zakresie zachowania i postaw, które normują m. in.: obowiązki uczniów, reguły współżycia w szkole, strój uczniowski, kulturę osobistą, klasowe kodeksy zachowania.

Dyrektorzy szkół prowadzą systematyczną kontrolę realizacji obowiązku szkolnego i podejmują natychmiastowe działania wobec uczniów nierealizujących go. W wielu przypadkach, wobec utrudnionej lub wręcz niemożliwej współpracy z rodzicami, zmuszani są do wszczęcia postępowania administracyjnego (tylko w 18 % badanych szkół, w tym głównie szkół podstawowych, nie występują problemy związane z realizacją obowiązku szkolnego).

Bardzo popularnym działaniem wychowawczym i profilaktycznym są nadal pogadanki z pedagogiem, pielęgniarką, policjantem (w ponad połowie badanych szkół). Na szczęście coraz większą wagę przywiązuje się do organizowania ciekawszych, niż tylko wykładowe, form zajęć dla uczniów oraz warsztatów, prelekcji i szkoleń dla rodziców.

Szkoły zgłaszają swoje potrzeby, poszukują różnych rozwiązań w celu stworzenia bezpiecznych warunków nauki i wychowania. Nie do końca wykorzystują najprostsze sposoby zapewniania bezpieczeństwa, o których mówią uczniowie, rodzice i personel administracyjny: rzetelniej pełnione dyżury przez nauczycieli, natychmiastowe reagowanie na zgłoszenia uczniów o nieodpowiednich zachowaniach lub istniejących zagrożeniach, stwarzanie możliwości osiągnięcia sukcesu wszystkim uczniom, także tym, którzy mają trudności w nauce i stwarzają kłopoty wychowawcze.

Są także szkoły, w których nie występują zagrożenia i niepożądane zachowania uczniów. Tam, w wyniku działań wychowawczych i profilaktycznych poprawiła się współpraca z rodzicami, zwiększyło się ich zainteresowanie karierą edukacyjną dzieci i zaufanie do szkoły. Tam też nastąpiło zintegrowanie środowiska szkolnego wokół rozwiązywania problemów szkoły i zwiększyło się poczucie bezpieczeństwa uczniów. Szkoda tylko, że szkoły te wciąż stanowią mniejszość.

10. Dodatkowe informacje:

1. Zarządzeniem Nr 17 Wojewody Warmińsko – Mazurskiego z dnia 24 stycznia 2007 r. został powołany Zespół Doradczy do spraw rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej” w Województwie Warmińsko – Mazurskim. Na potrzeby Zespołu utworzono 7 grup zadaniowych, w tym grupę ds. bezpieczeństwa w szkole, której kierownikiem jest Warmińsko – Mazurski Kurator Oświaty.

W skład grupy zadaniowej *Bezpieczeństwo w szkole* weszli: 5 osób reprezentujących Kuratora Oświaty oraz przedstawiciele następujących podmiotów:

- Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Warmińskiej,
- Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego Diecezji Mazurskiej,
- Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko – Mazurskiego,
- Polskiego Czerwonego Krzyża,
- Komendy Wojewódzkiej Policji,
- Zarządu Okręgu Warmińsko – Mazurskiego ZHR,
- Komendy Chorągwi Warmińsko – Mazurskiej ZHP,
- Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego,
- Wojewódzkiej Stacji Sanitarno – Epidemiologicznej,
- Straży Miejskiej w Olsztynie,
- Starostwa Powiatowego w Olsztynie,
- Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej,
- Szkół różnych typów.

Zadaniem Zespołu jest podejmowanie przedsięwzięć służących realizacji zadań w zakresie bezpieczeństwa w szkole przypisanych Kuratorowi Oświaty.

2. Koordynatorzy ds. bezpieczeństwa integrujący działania wszystkich podmiotów szkolnych (nauczycieli, uczniów/ wychowanków, rodziców) oraz współpracujący ze środowiskiem w zakresie bezpieczeństwa zostali powołani w 803 szkołach (zespołach szkół).